

האליזר

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

כ"ט אלול תשפ"ג 1492 (שנה כח')

ראש השנה

עצור! יום הדין לפניך!

"עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים"

עומדים אנו בפתחו של יום הדין, אשר בו עוברים כולנו בסך כבני מרון, עומדים למשפט על העבר ודיננו נחתך לעתיד. כל אשר יקרה בשנה הבאה נקצב ונגזר בראש השנה: החיים, הבריאות, אושר ופרנסה, משפחה, נחת, הכל! וכבר אמרו חז"ל באבות (פ"ב מ"א): "דע מה למעלה ממך, עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים".

כשהמציאו את המצלמה הראשונה ואת הפטיפון הפרימיטיבי באו וסיפרו ל"חפץ חיים" זצ"ל שהעולם התקדם, אלו המצאות גאוניות המציאו! השיב ה"חפץ חיים": "העולם לא התקדם, הוא נסוג אחורנית ולכן באו ההמצאות! והוא הסביר: בדורות עברו היו האנשים מאמינים בני מאמינים, הם ידעו ש"עין רואה ואוזן שומעת...", אבל בזמננו נהיו האנשים קרי מזג וכהי אמונה, לפיכך הורידו לעולם את המצאת המצלמות והפטיפון לומר לכל הספקנים: 'הנה המעשה שעשית הונצח, הקול שהשמעת לא נאבד'! והוסיף ואמר: "סוף דבר הכל נשמע", כל הנעשה כאן בעולם בצנעה עתיד להתפרסם ולהישמע ברבים, אוי לאותה בושה! אך אפשר על ידי אנחה אחת, ע"י תשובה למחוק קטעים מביכים, מהי תשובה? להתחרט על אותם דברים ולומר בפה "חטאתי..." ולהחליט בהחלטה נחושה ואיתנה שלא לשוב עוד לכסלה, נעשה זאת ונחתם בס"ד לחיים טובים ולשלום.

(מעין המועד)

השוד שהוביל לתשובה

מעשה שהיה

שלושת הגברים החסונים שהקיפו פתאום את צבי ג'ייקובס הטילו עליו אימה. "יש לך כסף?", אמר הענק מביניהם בקול צמוק, והניף את ידו לעבר צווארו, האיום היה ברור. זה היה בחודש אלול תשמ"ט, ג'ייקובס היה בדרכו לביתו, לאחר שהשתתף בחגיגת ברית מילה בניו-ג'רזי. הוא עצר את מכוניתו ליד סניף הבנק שלו כדי להפקיד המחאה, את המכונית החנה במגרש החניה שמאחורי הבנק ויצא לכיוון הבנק ואז נזכר ששכח את המחאה ברכב. הוא שב אל המכונית, פתח את הדלת והוציא את המחאה וכשהסתובב לסגור את הדלת נחרד לגלות שלושה גברים מקיפים אותו. הם היו לבושים מכנסי ג'ינס מרופטים וחולצות טריקו בלויות ומפיהם נדף ריח חריף של אלכוהול. הבחור שעמד בצד שמאל אחז בקבוק ויסקי ומעיניו ניבטה הבעה מרושעת. הצעיר מימין נראה ידידותי יותר ומפוזר מעט, אבל הבחור שעמד באמצע היה ענק וקעקועים כיסו את כל זרועותיו החשופות. הוא ביקש כסף, אבל היה ברור לג'ייקובס שזו אינה בקשה אדיבה... המחשבות בראשו דהרו... 'הישאר רגוע', אמר לעצמו. 'לכל דבר שקורה יש סיבה, הכול לטובה, יש לפחד מאלוקים לבדו'.

המסרים החסידיים שלמד בשיבה על אמונה וביטחון בה' החלו לחלוף במחשבותיו, הם היו הגיוניים בשיבה, אבל עכשיו במבחן המעשה? 'כן, יש לי כמה דולרים בשבילכם', אמר בעודו מחזיר את המחאה למכונית ונוצל את דלתותיה ושאל: 'אולי משהו מכם יהודי?', הוא ידע שזה הזוי. 'כן, אני יהודי', אמר הבחור המגודל. ג'ייקובס לא האמין למשמע אוזניו. 'אתה יהודי?!', קרא בתמיהה. 'יש לך

ע"פ "אור החיים" אופק תל אביב * לא לעיין בזמן תפילה * שקיעה 6:48-6:40 * סוף זמן ק"ש 8:52-8:53

8:02	יציאת ש"ר: 7:18	יציאת ש"ר: 6:28
8:00	יציאת החג: 7:16	יציאת שבת וחג: 12:36-35

שם יהודי?'. 'שמואל-יענקל בן משה', אמר המגודל בגאווה. 'האם חגגו לך בר-מצווה?', שאל ג'ייקובס. 'בהחלט', השיב שמואל-יענקל, והחל לזמר את ברכות ההפטרה.

'אז למה אתה מבקש רק כמה דולרים, כשאתה יכול לבקש מיליונים? ...' שאל.

הבעת תמיהה על פניו של הענק וג'ייקובס המשיך: 'אנחנו בחודש אלול כעת, אלה ימים שהמלך נמצא השדה, קרוב לכל יהודי ומאזין לבקשותיו. זה הזמן שלנו לבקש ממנו, הוא נמצא כאן ברחוב, איתך ואיתי, ואנחנו יכולים לבקש ממנו הכול. בראש השנה הוא חוזר לארמונו, ואז כבר לא יהיה כל-כך קל להיכנס אליו. עכשיו הוא מקבל כל בקשה, אולי יש בכיסי כמה דולרים, אבל לאלוקים יש מיליונים להעניק לנו'. ג'ייקובס הופתע לראות שדבריו מתקבלים בליבו של האיש שרק לפני רגע ניסה לשדוד אותו. הוא לא המתין לתגובתו והמשיך: 'אתה יודע מה זה תפילין? אם תניח תפילין אני בטוח שאלוקים יקשיב לבקשתך'. בעודו מדבר פתח ג'ייקובס את תא המטען של הרכב והוציא את התפילין שלו. 'הושט את ידך ונניח תפילין', אמר לגברתן. 'השרוול הקרוע בחולצתו של האיש הקל עליו להניח את התפילין על זרועו. ברגע שהאיש החל לומר 'שמע ישראל', נרטבו עיניו מדמעות, כשסיים אמר לו ג'ייקובס בקול נרגש: 'אלוקים נמצא כאן איתך, בקש ממנו כל מה שליבך חפץ', שמואל-יענקל עמד בשקט ועצם את עיניו, אחד החברים בקבוצה הסתובב בעצבנות הלך ושוב, 'בואו נלך כבר', דרש מחבריו. 'אתה תחכה, אני מתפלל', פסק הענק בהחלטיות. החבר השלישי הביט בתדהמה על כל הנעשה. ג'ייקובס פנה גם אליו ושאל לשמו. 'מישל', השיב במבטא צרפתי. 'האם אתה יהודי?', שאל. 'לא, אני קתולי. אימא שלי הייתה יהודייה אבל הפכה לקתולית, הנאצים הרגו את הוריה והיא גדלה במנזר'.

'אתה יהודי?', קרא ג'ייקובס בהתרגשות. 'אם אימך נולדה יהודייה הרי היא יהודייה, וגם אתה יהודי. פעם יהודי, תמיד יהודי. היום הזה הוא כמו יום הבר-מצווה שלך, תניח תפילין ונערוך לך בר-מצווה'.

מישל חזר אחרי ג'ייקובס כמיטב יכולתו על ברכות התפילין. עיניו נצצו בחיות והוא נראה כנער יהודי מבולבל, או אולי כמו נסיך אבוד, שמוזהה פתאום ברחוב את אביו המלך.

בתיקו של ג'ייקובס היו שתי פרוסות עוגה שלקח מחגיגת ברית המילה, כל הארבעה חלקו את הפרוסות. 'לחיים!', קרא ג'ייקובס והרים את העוגה שבידו. חבריו החדשים, היהודים שמואל-יענקל ומישל, הודו לו בחום. הם לחצו ידיים והתחבקו 'חכו רגע', אמר להם ג'ייקובס בטרם נפרדו, 'הנה הדולרים'. 'אין צורך, זה בסדר', אמר שמואל-יענקל ונופף לו בידו לשלום. (שיחת השבוע-דירשו)

הלכות ראש השנה שחל בשבת

פינת ההלכה

א. יש להתפלל תפילות רה"ש בשמחה ובנעימה ואין לאדם לעורר עצמו לבכות, אבל מי שבכיה נופלת עליו בתפילה אינו צריך לעצור שקבלה מהאר"י ז"ל שבאותה שעה דנים אותו בשמים, וטוב שיעביר את הדמעות על מצחו לניקוי העוונוות החקוקים במצח (נכ"ח סי' תקפ"ז ס).
ב. ישתדל כל אדם לקום ברה"ש עם עלות השחר [ולתפלל במניין נץ] (תורת מועדים סי' ד סח) ולכל הפחות ראוי להתעורר עם נץ החמה (6:30) בראש השנה, ואין נכון לישון ביום זה שהוא יום הדין [ומי שישן גם מזלו ישן]. ואחר חצות יום (12:36-35) יש להקל לישון כשראשו כבד עליו, ועדיף לישון מלדבר דברים בטלים. (פס, מועדים כהלכה סי' ו סי"ז).

ג. לפני תפילת שחרית ישתה משהו (אבל אסור לאכול!) שלא יישאר בתענית עד חצות יום, אבל מותר לאכול עד כביצה (54 גר') מזונות ופת או פירות ושתייה ללא הגבלה, אחרי שחרית לפני תקיעת שופר, לאחר שיעשו קידוש (ת"מ סי' ה"כ"א, ילקו"י ח"א עמ' נב).

ד. הירא את דבר ה' יקרא תהילים בזמן שמוכרים עליות וכו' ולא יאבד זמנו לבטלה בימים קדושים אלה וכו"ש שלא יפטט (לדוד אמת סי' ב/ב) וראוי לסיים פעמיים את התהילים ביום רה"ש שהם ביחד 300 פרקים כמניין כפר (פ"ת מלאכת שלמה לז"ח סי' י).

ה. גם נשים צריכות להתפלל תפילת מוסף של ראש השנה (ילקו"י ח"א עמ' קפז).

ו. אין תוקעים בשופר בשבת רה"ש (פ"ע סי' תקפ"ז ס"ה) והשופר בשבת מוקצה ואין לטלטלו ודינו ככלי שמלאכתו לאיסור שיותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו (הרמ"א פס, ילקו"י ד"ב עמ' רנו) וברכת שהחיינו בברכו ביום השני לפני התקיעות (פ"ע סי' תר ס"ג).

ז. משעת הברכה של התקיעות [דמיושב] ועד סוף חזרת העמידה של מוסף אסור לדבר (פ"ע סי' תקפ"ז ס"ג).
ח. בשעת התקיעות חייב לשמוע את התקיעות מתחילתן עד סופן ויכוון לצאת ידי חובת המצווה, ובין סדר לסדר אפשר להרהר בלב את הווידויים שכתבו בסידורים אבל אין לאומרם בפה. (תורת

מועדים סי' ז סי"א) בסיום התפילה אין לתקוע יותר בשופר (סס).

ט. אשה פטורה ממצות שופר כוון שזו מצות עשה שהזמן גרמא (ש"ע סי' תקפ"ט ס"ו), מכל מקום נהגו הנשים להחמיר ולבוא לביה"כ ולשמוע (ואם תוקעים במיוחד לנשים לא יברכו). ואישה שנהגה לשמוע בכל שנה ונבצר ממנה השנה לשמוע אינה צריכה התרה, אבל אם ברצונה לבטל מנהגה לגמרי צריכה התרת נדרים (ויצ"א ח"ב סי' ל', תורת מועדים פי"ה ס"ח).

י. ביום ראשון של ראש השנה אחר תפילת מנחה נוהגים לעשות סדר "תשליך" ליד נהר (סי' תקפ"ט ס"א בהרמ"א משנ"ב ס"ק ח) ים, באר מים (חזו"ע עמ' קסז) או בור מים (כה"ח ס"ק ז). ואם אין בור מים אפשר לעשות לפני גיגית מים או ברז מים פתוח [את הגיגית עם המים ישפכו אח"כ לשירותים] [ולקו"י ימים נוראים עמ' קכה] ואף כשחל בשבת עושים את התשליך, מ"מ אם אין עירוב בכלל (אפילו לא "צורת הפתח") לא יוציאו לשם מחזורים אלא יאמרו פסוקים בלבד, ואם יש חשש שיבואו לידי חילול שבת ע"י הוצאת המחזורים יש לדחות את ה"תשליך" ליום שני של ראש השנה (חזו"ע עמ' קסז).

ונשים פטורות מ"תשליך" ועדיף שלא תשתתפנה (ערוך השולחן סי' תקס"ג ס"ד, ילקו"י ח"ה ע"מ יג).

יא. אסור לחמם מים ביו"ט לרחוץ כל גופו (אבל חלק מגופו מותר) (ש"ע אור"ח סי' תקי"א ס"ז), אבל במים קרים (מועדים כהלכה סי' כה ס"ד) או במים שהתחממו מערב יו"ט (ש"ע ס"ז) או במים שהתחממו מהשמש בדוד שמש ביו"ט (חזו"ע יו"ט עמ' מא-מב ס"ב מעני טהרה עמ' קפ"ו ס"ל) מותר לרחוץ בהם כל גופו ביו"ט (ש"ע ס"ז). ובבית המרחץ (מקווה) אין להתרחץ במים חמים בכל אופן (אפילו חלק מגופו). (ש"ע ס"ז, כה"ח ס"ק כה) היינו במקלחת ששם, אבל לטבול במקווה חם יש להקל והמחמיר תבוא עליו ברכה (ילקוט יוסף ימים נוראים עמ' קסו). ההיתר להתקלח במים חמים הוא רק ביו"ט שני של ראש השנה. יב. מדליקה את הנרות בליל ראש השנה השני (מוצ"ש) ותברך "ברוך... להדליק נר של יום טוב" (ש"ע סי' רכג ס"ה, חזו"ע יו"ט עמ' סא) כשמדליקה תעביר מאש לאש ואחרי שתסיים לא תכבה אלא תניח בנחת את הגפרור/הנר שיכבה מאליו (חזו"ע סס).

יג. אשה שמדליקה נרות בשמן, תקפיד שלא להוציא כדרכה את שאריות הפתילה שנשארו בכוסיות [מההדלקה של ליל ראשון של ראש השנה] שהם מוקצה מחמת גופו [שחשובים כ"שברי פתילה"] ואסורים בטלטול ולכן יוציאים בשינוי כגון: ע"י ידית כפית וכדו' [שזה נקרא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר] (הרב הגאון גדעון בן משה ראש מוסדות יורו משפטיך בקובץ תורני יו"ט שחל במוצ"ש) או תשפוך הכל לפח. יד. בתפילת העמידה בליל שני אומרים "ותודיענו" [שהוא במקום "אתה חוננתנו"] (ש"ע סי' תקל"ט ס"א) ואם שכח אינו חוזר (כה"ח ס"ק ג, שו"ת יח"ד סי' לא) [כיון שעתידי להבדיל על הכוס] (סס).

טו. סדר הקידוש בלילה השני: יקנה"ז - יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן (=שהחיינו) (ש"ע סי' תעג ס"א). ואם אפשר ישים פרי חדש או ילבש בגד חדש ויכוון בשהחיינו לפטור אותם (ש"ע סי' תר ס"ז) ואין אומרים בלילה זה פסוקים או זמירות של מוצאי שבת משום כבוד יום טוב (מטה אפרים סי' תר ס"ז). [אין מברכים על בשמים בהבדלה הנ"ל] (משנ"ב סי' תעג ס"ג ג).

טז. מצוה מן המובחר להשתמש בנר אבוקה להבדלה (ש"ע סי' רח"ט ס"ז) או ב-2 נרות/גפרורים צמודים דלוקים (ילקו"י שנת סי' רח"ט ס"ד) [הדלקתם ע"י העברה מאש לאש]. וכשלא מתאפשר אפשר לברך על נר רגיל שהודלק על מנת להאיר (עיין ש"ע סי' רח"ט ס"י, וכן אין לברך על נר שהודלק לעילוי נשמה (משנ"ב סי' רח"ט ס"ק לו, שש"כ לגר"י נויבירט פ"סא ס"כז) או בנר [של "24" וכדו'] שהודלק לצורך העברה מאש לאש לבישול וכדו' (שש"כ סס). אפשר לברך על נרות שהדליקה האשה לכבוד יום טוב (כדור שאמר על יו"ט לגר"ב שגא"פ סי' נט ב"ש הרב הגאון מר"ן בן יצחק אבא שאול זצוק"ל) אם הנרות במתקן זכוכית סגור יפתח את הדלת כדי לראות את הנרות ללא חוצצים כשמברך (על פי ש"ע סי' רח"ט ס"ט, ילקו"י שנת סי' רח"ט ס"ו).

הכנות משבת ליום טוב שני

א. אסור לעשות שום מלאכה בשבת לצורך יו"ט הסמוך לו ואף "ערוב תבשילין" לא מועיל לכך (ש"ע סי' תקג ס"א חזו"ע יו"ט עמ' רכה), ואף שמדובר בשני ימים של ראש השנה.

ב. אפילו דבר שאינו מלאכה אלא רק טרחה כהדחת קערות וצלחות אסור בשבת לצורך יום ראש השנה השני (סי' תרכ"ט ס"ק ג חזו"ע יו"ט עמ' לו). ולכן אין לשטוף את הכלים אחרי סעודה שלישית בשבת (ילקו"י שנת ח"ב עמ' ריט) אבל כוסות מותר לרחוץ שהרי כל הזמן שותים בהם (ילקו"י סס עמ' רנא).

ג. ניקוי השולחן אחרי סעודה שלישית בשבת מותר רק כדי שהבית יראה מסודר (ילקו"י סס) אבל להכין ולערוך את השולחן לצורך סעודת ליל ראש השנה השני אסור בשבת (סי' תרכ"ט ס"א בהרמ"א).

ד. אין להציע את המיטות בשבת עבור ראש השנה השני אלא אם כן המיטה נמצאת במקום שעוברים וזהו גנאי ובזיון לשבת שיישאר כך ונחשב לצורך שבת שמותר (כה"ח סי' שז ס"ק יז).

ה. מותר להוציא אוכלים, משקים או חלה קפואה מהמקפיא בשבת כדי שיופשרו עבור סעודת ליל חג יו"ט שני ואין זה נחשב הכנה (חזו"ע שנת ח"ב עמ' תמו, נטע גבריאל יו"ט פ"כו ס"ט) אבל לא ישימים על הפלטה או מקור אש אחר בשבת שיתחממו לליל ראש השנה השני (תורת מאיר לגר"מ פנחס ח"א סי' עג).

ו. מותר לשים בקבוקי שתיה בשבת במקרה כדי שיתקררו עבור ליל יו"ט שני ואין זה נחשב הכנה, ועדיף לשים בעוד היום גדול (ילקו"י שבת ח"ב עמ' רכב ס"ק כו עיין אלני שלמה לגר"ש מנחם סי' שכב ס"ו בהבנתו).

ז. אסור לגלול את ספר התורה בשבת עבור הקריאה של ראש השנה השני אלא אם כן קורא בתורה מספר פסוקים למקום שגלל שהינו לימוד לשעתו ולא נקרא הכנה (משנ"ב סי' תרס"ז ס"ק ה כה"ח ס"ק יב).

ח. נכון להקדים תפילת מנחה ואח"כ לעשות סעודה שלישית, ואם אין לו מניין לתפילת מנחה אלא סמוך לשקיעה בכל זאת יקיים סעודה שלישית אע"פ שלא התפלל מנחה קודם (ילקו"י סי' רלא ס"ז).

ט. מצוה להקדים לאכול סעודה שלישית של שבת לפני סוף שעה תשיעית (3:42) (ע"פ הלכה כדורה לגר"ד יוסף סי' רמט ס"ז) כדי שיוכל לאכול סעודת ליל ראש השנה השני לתיאבון (שו"ע סי' תמד ס"א ומשנ"ב סס, סי' תע"א ס"א, סי' רמט ס"ב ומשנ"ב סס, ילקוט יוסף הל' שבת ח"א סי' רלא ס"כח). ואם נתאחר אחרי שעה זו יעשנה בפחות מכביצה לחם (פחות מ-54 גר') (ילקוט יוסף סס) [ואז נוטל ידיים בלא ברכה] (שו"ע סי' קנח ס"ב). ולא יאריך בסעודה לאחר השקיעה (6:47) (ילקו"י שבת ח"א עמ' תטז).

י. במוצאי שבת תאמר האישה "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" ותוכל להתחיל בכל ההכנות הקשורות ללילה השני של ראש השנה, ומדליקה נר יו"ט בהעברה מאש לאש. ואלו שמחמירות על עצמן עד זמן ר"ת תמתנה לזמן זה ואז תדלקנה את הנרות. מ"מ את שאר ההכנות כהכנת השולחן, שטיפת כלים, הנחת האוכל על הפלטה לחימום וכיו"צ ושאר איסורי דרבנן אין צריך להחמיר שלא לעשותם עד זמן ר"ת (ק. ילקו"י אור"ח סי' רלג ס"ה).

הלכות עשרת ימי תשובה

תחילת צום גדליה 5:10 (עלות השחר) ביום שני ג' בתשרי סיום הצום: 6:59 (בערב)

א. הקמים לסליחות בצום גדליה אסור להם לאכול אפילו קודם עלות השחר אלא אם כן היתנו לפני השינה שאינם מקבלים את התענית עד עלות השחר, ואסור אף לשתות בלי תנאי. ואם התנה מותר לו לאכול ולשתות עד עמוד השחר (שו"ע סי' תקס"ד ס"א) [מי ששכח להתנות ואחרי שישן קם לפני עמוד השחר והרגיש צימאון, השותה יש לו על מה לסמוך ובפרט אם הוא רגיל לשתות לצמאון כל לילה] (חזו"ע עמ' יא). ואם התחיל לאכול בתוך חצי שעה לפני עמוד השחר אין לאכול סעודת קבע אלא פחות מכביצה (54 גר') לחם או מזונות, אבל שאר מאכלים מותר אפילו יותר (שו"ע סי' פט משנ"ב כז).

ב. יש לאדם ללמוד בספרי מוסר בעשרת ימי תשובה ולחפש ולפשפש במעשיו ולבדוק את הטעון תיקון (הן בהלכה, הן במידות וכן בכל שאר הנושאים) ולשוב עליהם בתשובה גמורה. (שו"ע סי' תרג סעי' א ומשנה"ג ג) {ובכל יום משבוע זה יכוון לתקן את אשר חטא באותו היום בשבוע בכל השנה (חזו"ע ימים נוראים עמ' רט', משנ"ב סי' תרג כ"ב ז)} וכן ישתדל להרבות בתפילה, צדקה וכו' וצריך להדר ולדקדק בכשרות המזון בימים אלו יותר ממה שמקפידים כל השנה (מטה מפריס סי' תרג סי' ה).

ג. אם אפשר לרכוש ארבעת המינים בהידור גדול כבר לפני יום הכיפורים עדיף לעשות כן כדי להוסיף עוד זכויות (מטה מפריס סי' תרג סי' ה).

ד. מצוה לאשה להשתדל לקיים מצות "הפרשת חלה" בימים אלו (כה"ח ס"ק כו). וטוב להפריש פעם אחת בימים אלו שיעור של 1/48 מהעיסה לחלה אע"פ שכל השנה מפרישה כל שהוא ז"א אם העיסה היא 1,560 גרם צריך להפריש 32.5 גר' וכיו"ב [כ"ח ס"ב שמיני סי' ג].

ה. בעש"ת אומרים "אבינו מלכנו" בשחרית ובמנחה אחרי "18" ומנהגנו לומר גם בשבת (אלא שמדלגים חטא ועוון), אם יש ברית בעש"ת אין אומרים וידוי ונפילת אפיים, אך "אבינו מלכנו" אומרים (שו"ע סי' תרג סעי' א כה"ח ס"ק ו-יא-יב הליכות עולם ח"ב עמ' רלג).

ו. בעש"ת אומרים "המלך הקדוש" במקום ה"א-ל הקדוש" ב-18, ואם טעה או שהוא מסופק אם אמר או לא (ולא נזכר תוך כדי דיבור) חוזר לראש [לתחילת שמונה עשרה] והש"ץ שטעה חוזר ל"אתה קדוש" אבל בראש השנה ויוה"כ אם התפלל במחזור מילה במילה והוא מסופק אם אמר, לא יחזור שמסתמא אמר כהוגן (שו"ע סי' תקפ"ב סעי' א כה"ח ס"ק י).

ז. בעש"ת אומרים "המלך המשפט" במקום "מלך אוהב צדקה ומשפט" ב-18, ואם טעה ואמר כהרגלו אם נזכר קודם שעקר רגליו ב"עושה שלום" חוזר ל"השיבה" ואם נזכר לאחר שעקר רגליו חוזר לתחילת 18 [וטוב שיתנה שאם זה לא חובה אזי זה בנדבה] (שו"ע סס, חזו"ע עמ' קנ"ג), וזה לספרדים אבל האשכנזים לא חוזרים כלל (משנ"ב ס"ק ו, פסקי תשובות סס).

ח. בעש"ת מוסיפים בתפילת העמידה "זכרנו לחיים...", "מי כמוך...", "וכתוב לחיים טובים...", "ובספר חיים וברכה...", "עושה השלום..." ואם שכח אינו חוזר (שו"ע והרמ"א ומשנ"ב סס ס"ה).

תענית דיבור באשדוד ביום ד' ה' בתשרי מ- 8:00 בבוקר בי"כ בני עקיבא רח"צ' רנחובסקי אזור ה

קו פתוח לשאלות בענייני הצום מהפן הרפואי ביום רביעי ה' בתשרי מ- 10:00-13:00 עם הגאון אלחנן פרץ בליווי רופא מומחה בטל': 050-4109220, 052-7648638, 050-4122013